

ДЕРЖАВНИЙ РЕЗЕРВ ЯК ГОЛОВНИЙ КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Розглянуто особливості функціонування системи державного матеріального резерву, визначено роль державних резервів у забезпеченні національної безпеки держави та розроблено шляхи підвищення ефективності управління системою державного матеріального резерву.

Рассмотрены особенности функционирования системы государственного материального резерва, определена роль государственных резервов в обеспечении национальной безопасности страны и разработаны пути повышения эффективности управления системой государственного материального резерва.

The features of state material reserve system is examined in the article and the role and functions of state material reserve system functioning are analyzed and main directions of its improvement are developed.

Постановка проблеми. Державний матеріальний резерв є особливим загальнодержавним запасом матеріальних цінностей, звідки в критичні для країни ситуації здійснюється забезпечення невідкладних робіт для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, державної підтримки різних галузей економіки, регулюючого впливу на ринок, підприємств та організацій з метою стабілізації економіки під час тимчасових порушень постачання важливих видів сировини і паливно — енергетичних ресурсів, здійснення гуманітарної допомоги зарубіжним країнам. Державний резерв являє собою особливий стратегічний запас сировини, матеріалів, палива, деяких видів машин, обладнання, зерна та інших продовольчих і промислових товарів.

Діюча нині система державного матеріального резерву України зародилася за часів Радянського союзу й призначалася для обслуговування всього комплексу відповідних потреб країни з плановою економікою. Розпад СРСР призвів до втрати значної частини об'єктів інфраструктури системи державного резерву і запасів матеріальних цінностей, які розміщувалися на територіях колишніх союзних республік, ускладнив господарські зв'язки.

Слід відмітити, що система державного резерву у часи Великої вітчизняної війни та післявоєнні роки забезпечувала потреби армії, економіки і населення. Державні резерви активно використовувалися для відновлення зруйнованих підприємств промисловості та сільського господарства, відродження економіки країни. До речі, система державного матеріального резерву змогла забезпечити у 1941р. переоснащення економіки країни на військовий лад та евакуацію значної частини держрезервів із західних районів країни на схід, вирішити в цілому завдання забезпечення армії, промисловості та населення важливими видами харчових продуктів, сировини та матеріалів.

Система державного матеріального резерву багато разів перебудовувалася, змінювалися назви і статус органів управління, але завжди зберігала своє призначення.

Однак перехід до ринкової економіки, глобалізація, жорстка конкуренція на світовому ринку, виникнення проблеми збереження економічної незалежності країни при одночасному поглибленні її інтеграції у світове господарство здійснили істотний вплив на систему державного резерву. Виникла потреба переосмислення ролі і місця системи державного матеріального резерву в країні, принципів її формування, функціонування, управління, фінансування та використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в економічній літературі наявні різні визначення сутності державного резерву.

Так, А. М. Бабіч і Л. Н. Павлова визначають державний резерв як запас для мобілізаційних потреб країни, забезпечення невідкладних робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, стратегічних матеріалів і товарів [4, с. 49].

Резерв, за Д. І. Санкіним, являє собою запаси, які дозволяють державі попереджати та ліквідувати окремі диспропорції в народному господарстві, забезпечувати безперервність розширеного відтворення [10, с. 5].

П. М. Прохоров визначає термін «державні резерви» як запаси сировини, матеріалів, палива, деяких машин та обладнання, зерна та інших продовольчих товарів, які створюються і планомірно поповнюються державою та є необхідними для безперебійного функціонування економіки під час стихійного лиха, для потреб оборони [8, с. 1109].

Словник іноземних слів трактує поняття резерву як запасу будь-чого на випадок потреби, джерело нових матеріалів та сил [9, с. 433].

А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк розглядають державний резерв як особливий державний запас матеріальних цінностей, призначених для використання з метою і в порядку, передбаченому законодавством, у складі якого створюється не знижувальний запас матеріальних цінностей [6, с. 768].

Деякі науковці визначають державні резерви як створювані державою запаси найважливіших видів зерна, продуктів, устаткування, палива, сировини, матеріалів [5, с. 184].

Однак вирішенню проблем формування, освіження та реалізації державних запасів товарів та підвищенню ефективності управління державним матеріальним резервом приділено недостатньо уваги з боку фахівців.

Мета статті. Визначення ролі державного матеріального резерву в сучасній економіці, розроблення шляхів підвищення ефективності управління державним матеріальним резервом як одним з найважливіших компонентів забезпечення національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Державний матеріальний резерв в сучасних економічних умовах є важливим компонентом системи забезпечення національної безпеки, а також одним з найважливіших інструментів держави по оперативному реагуванню на несприятливі та різькі зміни економічної та соціально — політичної ситуації в країні та у світі; виникнення нових загроз, в тому числі терористичних; природні та техногенні катастрофи.

Державний резерв матеріальних цінностей використовується для забезпечення безперебійного функціонування і стабілізації економіки у випадку надзвичайних обставин, які можуть загрожувати національній безпеці України та призвести до порушення її господарських зв'язків.

До складу державного резерву України входить мобілізаційний резерв, який включає запаси матеріально — технічних та сировинних ресурсів, призначених для забезпечення розгортання виробництва військової та іншої промислової продукції, ремонту військової техніки та майна в особливий період, розгортання у воєнний час робіт по відновленню залізничних та автомобільних шляхів, морських та річкових портів, аеродромів, ліній і споруд зв'язку, газо- і нафтопроводів, систем енерго- і водопостачання для організації безперебійної роботи промисловості, транспорту і зв'язку, надання медичної допомоги, а також запаси сировинних, матеріально — технічних і продовольчих ресурсів для забезпечення стратегічних потреб держави і для виконання першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Створення, поповнення і утримання мобілізаційного резерву та заходи мобілізаційної підготовки можуть належати до державного оборонного замовлення, яке є засобом державного регулювання у сфері наукового, матеріально — технічного забезпечення потреб оборони і національної безпеки України.

Державний резерв містить тільки ті матеріальні цінності, які необхідні людині в умовах надзвичайних ситуацій, тому до складу резерву не входять телевізори, комп'ютери, відеокамери, сотові телефони, музичні центри, однак входить алкоголь у вигляді технічного спирту.

Державний резерв України необхідний для:

а) забезпечення потреб України в особливий період;

б) надання державної підтримки окремим галузям народного господарства та підприємствам з метою стабілізації економіки у разі тимчасових порушень термінів постачання важливих видів сировини і паливно — енергетичних ресурсів, продовольства, виникнення диспропорцій між попитом і пропозицією на внутрішньому ринку;

в) надання гуманітарної допомоги;

г) забезпечення першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Державний резерв — один з ключових факторів національної безпеки України. Тому при розробці номенклатури та норм накопичення враховуються: концепція національної безпеки, військова доктрина держави, вірогідність виникнення і можливі масштаби природних негараздів і техногенних катастроф поточні економічні та фінансові можливості держави, параметри прогнозів соціально — економічного розвитку і демографічної ситуації в країні, структура та перспективи розвитку промислового і сільськогосподарського виробництва та споживання, рівень і темпи науково — технічного прогресу, а також можливості та технології самої системи державного матеріального резерву. Кожна зазначена ситуація потребує концентрації в обмежені терміни великих обсягів різних матеріалів і продукції.

Завдання державного резерву — забезпечити в умовах стихійного лиха, неврожаю та в інших непередбачуваних ситуаціях першочергові потреби населення, діяльність ліквідаторів наслідків надзвичайних ситуацій до того моменту, поки промисловість і сільське господарство не зможуть налагодити випуск продукції в обсягах, необхідних для вирішення проблем. Мета такого підходу — визначити і створити оптимальні запаси необхідних матеріальних цінностей.

Крім цього, резерв як міцний акумулятор матеріальних цінностей може бути використаний в якості засобу для здійснення регулюючої (стимулюючої) дії на ринок, що сприяє збільшенню ВВП.

Державний резерв може використовувати ринкові механізми для стримування росту цін на нафтопродукти, метали, основні товари, які створюють основу розвитку всієї промисловості країни, а також для використання можливості ринкового втручання держави у цінову політику для врегулювання та згладжування коливань цін на ринку.

До системи державного резерву входять підприємства, установи і організації, на яких зберігаються матеріальні цінності держрезерву. Запаси матеріально — технічних цінностей державного та мобілізаційного резерву зберігаються на декількох тисячах підприємств різних форм власності (у тому числі приватної). А для виконавців оборонного замовлення можуть передбачатися пільги щодо оподаткування, цільові дотації та субсидії, кредити на пільгових умовах.

Державні запаси товарів незалежно від свого місцезнаходження, а також підприємства і земельні ділянки, на яких вони розміщені, є державною власністю і не підлягають приватизації. Перевагами такого принципу, на наш погляд, є: можливість оперативного реагування на ситуацію, прозорість операцій з запасами товарів та уникнення впливу у діяльність приватних компаній, а недоліком можна вважати великі витрати бюджетних коштів на створення і підтримування необхідного стану запасів, а також утримування всього апарату управління системою державного матеріального резерву.

Державний резерв матеріальних цінностей є недоторканим. Номенклатуру і норми запасів товарів затверджує Кабінет Міністрів України, він же і регламентує використання таких запасів. Відомості про норми накопичення, закладення, відпуск, дислокації і фактичних запасах державного резерву є державною таємницею. Кожна країна сама визначає і розробляє стандарти зберігання своїх ресурсів. Найбільш високими стандартами були і залишаються державні стандарти СРСР. Нові стандарти розробляються на їх основі.

Сировина в державному резерві практично не має кінцевого терміну зберігання, але запаси продуктів харчування, інших резервів з обмеженим терміном придатності повинні постійно оновлюватися. Поповнення запасів матеріальних цінностей державного резерву здійснюється на конкурсних засадах.

Відпуск матеріальних цінностей з державного резерву здійснюється: у зв'язку з їх оновленням і заміною; у порядку тимчасового позичання; у порядку розбронювання; для надання гуманітарної допомоги; для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та у разі настання особливого періоду.

Слід зауважити, що відпуск матеріальних цінностей, що підлягають освіженню здійснюється до строків зберігання або при появі ознак погіршення якості, проводиться однойменною продукцією, що придатна для довгострокового зберігання. Гарантійні терміни зберігання окремих видів товарів державного матеріального резерву залежить від виду продукції.

Відпуск із державного резерву матеріальних цінностей, що підлягають освіженню або заміні, здійснюється на конкурсних засадах, а кошти, отримані від реалізації таких товарів, спрямовуються на придбання та закладення до державного резерву аналогічних матеріальних цінностей.

Реалізація продукції може здійснюватися шляхом проведення аукціону або продажу одержувачу, визначеному Кабінетом Міністрів України, для здійснення стабілізаційних заходів на внутрішньому ринку, надання державної підтримки галузям економіки, підприємствам, установам та організаціям (крім матеріальних цінностей, що відпускаються з державного резерву в порядку тимчасового позичання).

Для проведення аукціону з реалізації матеріальних цінностей Держкомрезерв утворює аукціонний комітет, який очолює Голова Держкомрезерву або його заступник. До складу комітету входять представники Держкомрезерву, Міністерства економіки і Міністерства фінансів. Кількість членів комітету не повинна становити менше ніж сім осіб.

Оголошення про проведення аукціону розміщується в газеті «Урядовий кур'єр» та на офіційному веб-сайті Держкомрезерву не менше ніж за 20 календарних днів до дати його проведення. Повідомлення про продаж матеріальних цінностей Держкомрезерв надсилає їх відповідальним зберігачам із запрошенням взяти участь в аукціоні.

В оголошенні про проведення аукціону зазначається: найменування, одиниця виміру, кількість матеріальних цінностей у лоті, їх місце зберігання та номер лота; початкова ціна лота; розмір гарантійного внеску; місце, дата і час проведення аукціону; форма та спосіб подання заявки і перелік документів, які додаються до неї; місце та строк подання заявки; строк дії заявки; контактні телефони осіб, відповідальних за проведення аукціону; реквізити веб-сайту. Більш детальна інформація про проведення аукціону розміщується на офіційному веб-сайті Держкомрезерву [3].

Учасниками аукціону є суб'єкти господарювання (резиденти або нерезиденти), які подали заявку на участь в аукціоні, сплатили гарантійний внесок та погодилися розпочати торги виходячи з початкової ціни лота. Гарантійний внесок сплачується у розмірі 10 відсотків початкової ціни лота до закінчення строку подання заявки. В іншому випадку гарантійний внесок вважається несплаченим.

Торги відбуваються за наявності представників не менш як двох учасників аукціону. У разі відсутності на аукціоні представника учасника аукціону заявка такого учасника відхиляється.

На першому етапі проведення аукціону здійснюється розкриття та розгляд аукціонним комітетом конвертів із заявками.

Другий етап конкурсу відбувається шляхом проведення аукціону, до участі в якому допускаються учасники, заявки яких не були відхилені на першому етапі.

На початку торгів один з членів комітету оголошує початкову ціну лота та пропонує збільшувати її шляхом підняття руки та виголошення своєї ціни. Під час кожного підвищення ціни лота ведучий називає учасника аукціону і повідомляє пропозицію його представника.

Якщо після трикратного оголошення цінової пропозиції щодо лота жоден з учасників конкурсу не запропонував підвищеної ціни торги припиняються. Переможцем визначається учасник, який під час торгів запропонував найбільшу ціну [3].

Початкова ціна матеріальних цінностей визначається Держкомрезервом як їх ринкова вартість на підставі звіту або акта про оцінку майна відповідно до діючих вимог.

На нашу думку, при формуванні початкової ціни матеріальних цінностей доцільно враховувати екологічні умови зберігання матеріальних цінностей, для чого варто використовувати дані лабораторних аналізів про екологічний (радіаційний, хімічний) стан продукції. А також враховувати моральний знос устаткування, оснащення та обладнання, які за час зберігання застаріли, але можуть бути використані за призначенням.

Варто відмітити, що відпуск матеріальних цінностей з державного резерву в порядку тимчасового позичання проводяться за рішенням Кабінету Міністрів України, на основі контракту з підприємством — позичальником та за умови надання таким підприємством гарантійного зобов'язання про повернення цінностей до державного резерву. За позичання товарів з державного резерву передбачається плата в розмірі, який не може перевищувати розміру облікової ставки Національного банку України.

Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямована на вироблення державної політики та забезпечення її реалізації у сфері формування, розміщення, зберігання, використання, поповнення та освіження державних запасів товарів, є Держкомрезерв України. Він створений 1 листопада 1991р. постановою Кабінету Міністрів України № 99-04 на базі територіального управління Держкомрезерву СРСР, що було підпорядковане Раді Міністрів СРСР.

З 1992р. КМУ здійснює управління державним резервом через Держкомрезерв України, який центральним органом виконавчої влади був фактично зареєстрований в грудні 2001р. і сьогодні діє на підставі Положення «Про Державний комітет України з державного матеріального резерву», затвердженого Указом Президента України від 20.10.01р. № 996/2001.

Варто зауважити, що система державного матеріального резерву за роки свого існування в цілому відповідала покладеним на неї завданням забезпечення мобілізаційних потреб держави та невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Однак, з кожним роком все більше уваги приділяється удосконаленню системи управління та функціонування підприємств державного резерву. Так, штат працівників системи державного резерву з моменту заснування до сьогодні збільшився з 5,4 до 7 тис. фахівців. Крім цього, у системі державного резерву є власна охорона, що являє собою штатний підрозділ, який налічує близько 1100 чоловік, існує єдина система відео нагляду і контролю за переміщенням вантажів, за допомогою якої здійснюється реєстрація всього транспорту, який входить і виходить з підприємств даної системи. Також створений науково-дослідний інститут «Ресурс», тобто здійснено науковий підхід до розв'язання проблем зберігання товарно — матеріальних цінностей. Основними напрямками роботи інституту є закладка високоякісних продуктів харчування, товарів промислової групи та їх ефективне зберігання, встановлення системи контролю за якістю товарів при їх виробництві, при передачі на зберігання та протягом всього терміну зберігання. Отже, сьогодні запаси зберігають близько 40 підприємств та організацій, що належать до системи державного резерву, а також більше 1000 пунктів відповідального зберігання, які не належать до такої системи [12].

Для підвищення ефективності управління підприємствами системи державного резерву та економії бюджетних коштів Держкомрезервом проведені заходи з оптимізації мережі підприємств, що входять до сфери його управління: об'єднані державні підприємства та організації системи державного резерву, що дозволило сконцентрувати матеріальні і фінансові ресурси, підвищити ефективність управлінських рішень і вирішити соціальні питання працівників таких підприємств без скорочення їх штатної чисельності.

Крім цього, варто відмітити, що у числі досягнень Держрезерву за останній період: відновлення незнижуваних запасів зерна та м'яса, виконання плану освіження, прозора організація тендерів, оперативне реагування на коливання ринку (у березні 2011 року Держрезерв допоміг стабілізувати ціни на соціальне борошно за рахунок запасів зерна на підприємствах системи, у жовтні 2011 року виказав готовність надати необхідну кількість авіапалива з метою недопущення його дефіциту на ринку авіаперевезень). Крім того, Держрезерв зміг збільшити майже вдвічі (в порівнянні з минулим роком) завантаження своїх підприємств зерном. У міжнародній сфері Держрезерв України приступив до реалізації власної ініціативи зі створення «бази знань» з надзвичайних ситуацій у країнах СНД [12].

Однак, сьогодні державний матеріальний резерв, як стратегічний запас держави, використання якого чітко регламентується законодавством, дедалі більше використовується для вирішення поточних проблем. Внаслідок інтенсивного використання протягом останніх років ресурсів державного матеріального резерву, хронічного неповернення запозиченого в установлені строки, проведення розрахунків з Держкомрезервом за відпущені матеріальні

ресурси шляхом здійснення взаємозаліків, значно зменшено наявні обсяги багатьох видів продукції.

Варто зазначити, що сьогодні державні запаси товарів знаходяться в найгіршому стані з моменту створення Держкомрезерву. Нині стратегічні запаси держави фактично перетворилися в оперативні і знаходяться у критичному стані, середній відсоток завантаженості суб'єктів господарювання системи державного резерву не перевищує 15 %. Практично усі підприємства та організації, що входять до сфери управління Держкомрезерву, побудовані з урахуванням досягнень науки і техніки в часи радянської влади. Їх виробничі потужності є фізично зношеними та не відповідають вимогам сучасності (енергозберігаючі технології виробництва, якість продукції тощо), що робить їх неконкурентоспроможними на ринку товарів і послуг [11].

Отже, на нашу думку, серйозною проблемою на сьогодні, яка стоїть не тільки перед політиками, а й науковцями, є проблема :

а) використання цінностей державного резерву не за цільовим призначенням;

б) втрати державним резервом свого законодавчого призначення з накопичення і використання стратегічних запасів в країні; перетворення державного резерву у джерело поточного забезпечення матеріально — технічними ресурсами, сировиною і продовольчими товарами окремих споживачів;

в) незадовільного проведення освіження матеріальних резервів, прострочення термінів їх зберігання, у тому числі зберігання морально та фізично застарілих цінностей, які частково зіпсувалися.

Варто відмітити, що на законодавчому рівні не визначено єдиного підходу до розроблення номенклатури матеріальних цінностей державного резерву і розрахунку норм їх накопичення.

Крім цього, для освіження матеріальних цінностей необхідно постійно залучати додаткові кошти для покриття різниці між ціною реалізації матеріальних цінностей, що у результаті довготривалого зберігання втратили якісні показники, та ціною закупівлі аналогічних за асортиментом нововиготовлених матеріальних цінностей [11].

Такий стан справ з державним матеріальним резервом України може призвести до того, що в разі виникнення надзвичайних ситуацій, уряд не буде мати джерел для надання допомоги економіці України, що є загрозою національній безпеці держави.

Для вирішення даної проблеми ми вважаємо за необхідне удосконалити діяльність щодо формування ефективної державної політики у сфері державного резерву, тобто при розробленні проектів Державного бюджету України конкретно визначати номенклатуру тих товарів державного резерву, які потребують у поточному році поповнення, освіження згідно з установленими нормативними умовами їх кількісного і якісного стану. Це допоможе провести більш ефективний конкурсний відбір як підприємств, на які буде покладено завдання реалізації державних запасів товарів, так і підприємств — постачальників матеріальних цінностей до державного резерву.

Крім цього, ми вважаємо за необхідне організувати якісний контроль за веденням бухгалтерського і статистичного обліку у системі державного резерву з метою недопущення самовільного вилучення матеріальних резервів та продажу державних запасів товарів за цінами, нижче біржових, а також без їх попередньої оплати. У зв'язку з цим підвищити відповідальність міністерств і відомств, обласних державних адміністрацій за виконання завдань щодо належного зберігання матеріальних цінностей держрезерву.

Особливу увагу, на нашу думку, доцільно приділяти енергетичній сфері, в якій протягом останніх років зафіксовані факти самовільного використання ресурсів державного резерву. Крім цього, варто звернути увагу на зберігання і періодичне поновлення техніки, обладнання, транспортних засобів, засобів зв'язку і сигналізації, медичного устаткування (значна частина яких сьогодні знаходиться на зберіганні понад 20-ти років), для цього встановити граничний термін зберігання таких цінностей, який підлягав би обов'язковому дотриманню у зв'язку з існуванням морального старіння. Для збільшення надходжень до бюджету проводити відпуск матеріальних цінностей державного резерву тільки на конкурсній основі, а поставку підприємствам агропромислового комплексу матеріально — технічних ресурсів здійснювати виключно через біржі.

Також варто зазначити, що в сучасних умовах державний резерв може бути орієнтований на боротьбу з інфляцією шляхом здійснення товарних інтервенцій, захищати суверенітет

економічного і політичного курсу країни від внутрішнього та зовнішнього впливу ринку шляхом обмеження постачання або закупівлі стратегічних товарів і ресурсів, здійснювати стабілізуючий вплив на економіку, забезпечувати незалежність країни від імпорту в надзвичайних військово — політичних та економічних ситуаціях. Крім цього, доцільно здійснювати макроекономічний аналіз економічних ситуацій в країні та у світі з метою прогнозування кризових явищ та оцінки потреб в обсягах та асортименті запасів. Отже, стратегічні запаси сировини, матеріалів та інших цінностей виправдані та доцільні, оскільки вони дозволяють подовжити життєдіяльність національної системи господарювання в кризових умовах.

Висновки. Слід зазначити, що для створення ефективної моделі управління системою державного резерву необхідно виконати такі завдання:

- а) удосконалити механізм формування запасів матеріальних цінностей та визначити напрями і граничні обсяги їх використання;
- б) привести номенклатуру та норми накопичення матеріальних цінностей у відповідність з економічно і науково обґрунтованими нормативами;
- в) оптимізувати систему відповідального зберігання матеріальних цінностей, виходячи з економічно обґрунтованого територіального розміщення їх запасів та з урахуванням можливості впровадження новітніх енерго– та ресурсозберігаючих технологій;
- г) посилити контроль за зберіганням матеріальних цінностей і впровадити автоматизовану систему обліку державних запасів;
- д) удосконалити механізм закупівлі та реалізації матеріальних цінностей з урахуванням розвитку вітчизняного біржового ринку;
- е) забезпечити належний рівень професійної підготовки фахівців, які працюють у системі державного резерву;
- є) удосконалити нормативно — правову базу у сфері державного резерву з урахуванням досвіду іноземних держав.

Отже, вирішення зазначених проблем сприятиме формуванню державного резерву на основі економічно і науково обґрунтованих нормативів задоволення стратегічних потреб держави, удосконаленню моделі управління системою державного резерву, підвищенню прозорості використання бюджетних коштів і посиленню відповідальності за збереження матеріальних цінностей, а також дасть можливість запобігти корупційним діям і зловживанням у зазначеній сфері.

Тільки активна позиція з боку органів виконавчої влади, громадських організацій, споживачів, зацікавлених у стабілізації економіки України та у запобіганні виникненню на внутрішньому ринку диспропорцій між попитом і пропозицією на важливі види сировини, паливно — енергетичних та продовольчих ресурсів, дозволять підвищити ефективність використання матеріальних цінностей державного резерву та збільшити надходження до бюджету.

Література:

1. Про державний матеріальний резерв: Закон України від 24.01.97р. — № 51/97 — ВР. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/51/97-%D0%BD%D1%80>
2. Про Державний комітет України з державного матеріального резерву: Положення, затв. Указом Президента України від 20.10.01р.— № 996/2001 — [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996/2001>
3. Порядок реалізації цінностей державного резерву, затв. постановою Кабінету міністрів України від 25.08.04р. — №1078 (у ред. Постанови Кабінету Міністрів України від 29.09.10р. — №905) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/905-2010-%D0%BF>
4. Бабич А. М. Финансы. Денежное обращение. Кредит : учеб / А. М. Бабич, Л. Н. Павлова — М. : ЮНИТИ — ДАНА, 2000. — 687 с.
5. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 3 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп.ред.) та ін. — К. : Видавничий центр «Академія», 2002. — 952 с.

6. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — К. : Знання, 2007. — 1072 с.
7. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб / В. А. Ліпкан. — К. : Кондор, 2008. — 552 с.
8. Советский энциклопедический словарь / [Гл. ред. П. М. Прохоров. — 3-е изд]. — М. : Сов. Энциклопедия, 1985. — 1600 с.
9. Словарь иностранных слов. [7-е изд., перераб.] — М. : Русский язык, 1980. — 624 с.
10. Санкин Д. И. План, ритм, резервы / Д. И. Санкин. — М. : « Знание», 1963. — 187 с.
11. Сіньковський запропонував нову концепцію створення стратегічних резервів України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://h.ua/story/287089/>
12. Українське національне інформаційне агентство. Держрезерву України виповнюється 20 років. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=1053498>

Надійшла до редколегії 13.02.2012 р.